This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

CFCU 157

Project name: *Promoting Sustainable Use of Medicinal and Aromatic Plants for Livelihood Improvement and Biodiversity Conservation*
Acronym: MAPS

A 3.1.2 MAPs Monitoring Guidance
Municipality Plav

Activity:	**MAPs mapping**
Activity No.:	**1.1**
Specific Activity:	**MAP survey methodology**
Specific ActivityNo.:	**1.1.2**
Revision N.:	**3**
Dissemination Level:	**Confidential**
Country:	**Montenegro**
Project Partner:	**Municipality of Plav**
Authors:	
Contractor:	**EcoEnergy LLC Podgorica**
Date:	**30/09/2021**
Ref. No.:	**CFCU 157 01**

Document History

Version	Date	Authors	Revision done by	Description
1	12/07/2021	Marija Putica	Danilo Barjaktarović	Issued for review and approval
2	16/08/2021	Marija Putica	Dražen Karadaglić	Review and harmonization with the Organization and Methodology
3	23/08/2021	Marija Putica	Danilo Barjaktarović	Final Review

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

Description of activity

According to Annex III of the Contract No. CFCU 157 01, it is defined that: Monitoring Guidance will be defined in order to strengthen with the preparation of a draft-legal document which will clearly provide for the responsibilities and ways on how to better monitor MAPs in both municipalities. Careful consideration of stakeholders' responsibilities will be done. Such a draft-document will be discussed in a dedicated workshop and will be further endorsed by the Municipal Councils of each municipality. At a later stage this legal framework is expected to support the establishment of a local monitoring system for MAPs

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

UVOD

Očuvanje biodiverziteta je zahtjevan posao. Zahtijeva političku volju, zakonske okvire, finansijske angažmane i profesionalne kapacitete kako institucija, tako i pojedinaca uključenih u monitoring i upravljanje biljnim i životinjskim svijetom i njihovim staništima. U praktičnom smislu, vrste i staništa se prate pojedinačno kako bi se utvrdio njihov status očuvanja i održavao uz odgovarajuće mjere, ili da služe kao indikatori i čuvari ekološkog stanja ekosistema.

Nažalost, neka trajna šema za monitoring flore nije uspostavljena ni u jednoj od zemalja gdje se projekat implementira. Razlozi su višestruki, ali svakako uključuju nedostatak finansijskih sredstava ili određenu nevoljnost da se ulaže u praćenje stanja životne sredine, te nedostatak kapaciteta u smislu raspoloživog ljudstva i tehničkih ekspertskih znanja. Usled toga, znanje o stanju očuvanosti vrsta i staništa od interesa za zajednicu ili od nacionalnog značaja je dosta ograničeno.

Metode monitoringa su zajednički razradili i na terenu testirali eksperti angažovani na projektu. S obzirom na to , mogu se smatrati za najbolje prakse. Međutim, to ne znači da su bez mana i nedostataka. Praksa će pokazati da li se sa njima može raditi u ovom obliku ili ih je potrebno revidirati i prilagoditi. U tom slučaju, autori Priručnika za monitoring će biti spremni da prodiskutuju i unesu neophodne izmjene.

Osim toga, mora se imati na umu da utvrđivanje polaznog stanja očuvanosti bioma i staništa predstavlja polazište svakog iole smislenog monitoringa. Daljim će se istraživanjima zatim utvrditi promjene u vremenu i prostoru u brojnosti i/ili učestalosti u odnosu na takvo polazno stanje, što je sa svoje strane ključ za osmišljavanje odgovarajućih strategija i mjera za upravljanje i očuvanje. To je sigurno izazov i u smislu ograničenih finansijskih i ljudskih resursa, izazov koji treba rješavati tokom faza planiranja programa monitoringa, a zahtijeva fleksibilnost u smislu učestalosti i obima monitoringa koji će biti priuštiv i izvodljiv. Otuda možda treba praviti određene ustupke kako bi se odgovorilo na stvarnu situaciju prilikom davanja preporuka za monitoring koje su iznesene u ovom priručniku. To ne umanjuje značaj odrađenog sve dok su partneri saglasni oko zajedničkih procedura i dok ih se pridržavaju.

Dokument je namijenjen različitim kategorijama sakupljača, na teritoriji opštine Plav , koja se bave prikupljanjem samoniklog bilja ljekovitih svojstava I šumskih plodova. Sakupljanje u divljim staništima može predstavljati problem u pogledu zabune koji vode do štete po životnu sredinu, nedostatak kontrole eksploatacije I loseg kvalifikovanog sakupljačkog osoblja. Treba imati u vidu da održivo sakupljanje ovih biljaka podstiče ruralni razvoj kao I razvoj lokalne zajednice. Stoga je neophodno utvrditi pravila sakupljanja na adekvatan I zakonit način I očuvanja ovih biljaka kako se ne bi urušio biodiverzitet I njihovo postojanje. Ovo područje karakteriše bogat biljni svijet uz ogromnu raznovrsnost ljekovite flore koja dozvoljava eksploataciju ali uz mjere zaštite I očuvanja prirode I biljnih vrsta, po principu održivosti.

Kako se daleko najveći broj ljekovitih vrsta sakuplja iz prirode, prekomjerno i nestručno branje bilja dovelo je do njihovog ugrožavanja. Činjenica je da su neracionalno, nekontrolisano i nestručno sakupljanje, ali i

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

odsustvo ispaše, sakupljanja bilja i drugih ljudskih aktivnosti u mnogim napuštenim planinskim područjima, doveli do smanjenja resursa ili potpunog nestanka određenog broja populacija.

ZAKONSKA REGULATIVA

Sakupljanje nezaštićenih divljih vrsta u Crnoj Gori propisano je Pravilnikom o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta koje se koriste u komercijalne svrhe („Sl. list CG“, br. 62/10) koji nalaže da sakupljanje, korištenje I promet nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka I gljiva može se vršiti u količini I na način kojim se obezbeđuje očuvanje njihovih populacija na osnovu dozvole u skladu sa zakonom.

Korišćenje nezaštićenih vrsta životinja, biljaka i gljiva je njihovo sakupljanje radi stavljanja u promet u komercijalne svrhe, kao i sakupljanje njhovih djelova odnosno razvojnih oblika.Sakupljanje predstavlja sakupljanje nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva i njihovih djelova u svrhu prerade i stavljanja u promet u komercijalne svrhe.

Sakupljanje nezaštićenih divljih vrsta biljaka i gljiva u komercijalne svrhe je sakupljanje na dnevnom nivou u količinama većim od:

- 5 komada podzemnih djelova biljnih vrsta;
- 2 kg stabljike;
- 1 kg listova;
- 1 kg cvjetova;
- 0,5 kg sjemena;
- 10 kg plodova;
- 0,5 kg pupoljaka;
- 1 kg stelje pojedine biljne vrste, dnevno u svježem stanju.

Sakupljanje i korišćenje nezaštićenih divljih vrsta biljaka u komercijalne svrhe može se vršiti u optimalnoj fazi vegetativnog razvoja (u fazi cvjetanja, odnosno plodonošenja), a ukoliko se sakupljaju podzemni organi (rizom i korijen), prilikom sakupljanja mora se ostaviti dio podzemnog organa sa vegetativnim pupoljkom u zemlji pod uslovom da se:

- ne upotrebljavaju mehanička sredstva koja oštećuju ili uništavaju vegetativne organe (grebeni kod branja borovnica i dr.);
- ne čupaju ili oštećuju podzemni organi (korijen, rizom i dr.);
- na području sakupljanja ostavi najmanje 25% od ukupno utvrđene količine biljne vrste;
- ne lome, oštećuju stabla i grane drveća i žbunova kod sakupljanja ploda, cvijeta, lista i pupoljaka i ne nanosi druga šteta biljnoj vrsti i njenom staništu;
- nezaštićene vrste biljaka sakupljaju na rastojanju većem od 100 m od prometnih saobraćajnica;
- nezaštićene vrste biljaka sakupljaju na rastojanju većem od 1000 m od deponija otpada;

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO – ALBANIA 2014–2020

- jame iskopane vađenjem podzemnih djelova divljih vrsta biljaka vrate u prvobitno stanje i - sakupljanje ne vrši na istim površinama svake godine, osim ako se na osnovu utvrđenog stanja populacije na tom području procijeni da neće doći do ugrožavanja populacije te vrste.

Sakupljanje nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva može da vrši pravno ili fizičko lice koje je registrovano u Centralnom registru Privrednog suda za otkup i promet nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva, na osnovu dozvole u skladu sa zakonom (u daljem tekstu: sakupljač).

ZAKONOM O ZAŠTITI PRIRODE "Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016) propisano je da divlje vrste biljaka, životinja i gljiva čine:

- primjerci samoniklih biljaka, gljiva i slobodnoživećih životinja i njihovi uzgojni primjerci;
- njihovi razvojni oblici (jaja, sjemenke, plodovi, micelije);
- njihovi djelovi i derivati;
- od njih dobijeni lako prepoznatljivi proizvodi.

Zabranjeno je istrebljivanje autohtone divlje vrste biljaka, životinja i gljiva. Zabranjeno je branje, sakupljanje i korišćenje divljih biljaka i gljiva, u mjeri u kojoj se može ugroziti brojnost njihove populacije i povoljan status očuvanosti.

Fizička i pravna lica mogu brati, sakupljati i koristiti divlje biljke i gljive u komercijalne svrhe samo na osnovu dozvole organa uprave.

Pravna lica dužna su da uz zahtjev za branje, sakupljanje i korišćenje divljih biljaka i gljiva, dostave spisak fizičkih lica koja će u ime i za račun tog pravnog lica obavljati navedene radnje.

Zakon o zaštiti prirode nalaže da uvoz, izvoz i tranzit divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva može se vršiti samo uz dozvolu organa uprave, a u skladu sa potvrđenim međunarodnim ugovorima

Tranzit divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva preko teritorije Crne Gore vrši se na osnovu dozvole o izvozu, odnosno uvozu izdate od nadležnog organa zemlje izvoza, odnosno zemlje uvoza.

Bliži način i uslove korišćenja i sakupljanja sa količinama koje se mogu koristiti i stavljati u promet, način praćenja stanja populacija i listu divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se mogu koristiti u komercijalne svrhe utvrđuje Ministarstvo, u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za šumarstvo.

Zabranjeno je unošenje stranih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva i njihovih uzgojnih primjeraka (u daljem tekstu: alohtonih vrsta) u ekosisteme u kojima prirodno nijesu nastanjene.

Divlje vrste biljaka, životinja i gljiva autohtone i alohtone mogu se stavljati u promet u komercijalne svrhe. Promet iz stava 1 ovog člana mogu da obavljaju pravna ili fizička lica koja ispunjavaju uslove iz člana 83 stav 2 ovog zakona. Pravna i fizička lica iz stava 2 ovog člana treba da imaju dozvolu organa uprave za stavljanje u promet iz člana 94 ovog zakona. Prometom u komercijalne svrhe iz stava 1 ovog člana smatra

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

se prodaja i kupovina, izlaganje javnosti radi sticanja dobiti, korišćenje u svrhu sticanja dobiti, držanje radi prodaje, nuđenje na prodaju, kao i najam i razmjena biljaka, životinja i gljiva. Predmet prometa u komercijalne svrhe može biti samo divlja biljka, životinja i gljiva koja je uzgajana na osnovu dozvole iz člana 85 ovog zakona. Listu divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva za koje je zabranjen promet u komercijalne svrhe utvrđuje Ministarstvo.

Obzirom na to da se stanište navedenih ljekovitih biljaka I šumskog voća nalazi na prostoru Nacionalnog parka "Prokletije" stoga na sakupljanje ovih biljaka važe I propisi iz Zakona o nacionalnim parkovima Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 028/14 od 04.07.2014, 039/16 od 29.06.2016) kojim se zabranjuje istrebljivanje autohtone divlje vrste biljaka, životinja i gljiva, branje, sakupljanje, korišćenje i uništavanje zaštićenih divljih vrsta biljaka, osim u slučajevima utvrđenim zakonom kojim je uređena zaštita prirode kao i branje, sakupljanje i korišćenje nezaštićenih biljaka i gljiva a u mjeri u kojoj se može ugroziti brojnost populacije.

Shodno cjenovniku koji utvrđuje Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore za Nacionalni park "Prokletije" dozvola za branje I sakupljanje šumskih plodova,gljiva,ljekovitog I aromatičnog bilja iznosi 50 eura po osobi na period od godinu dana, dok dozvola za branje I sakupljanje šumskih plodova,gljiva,ljekovitog I aromatičnog bilja na dnevnom nivou iznosi 5 eura po osobi, a sve to na osnovu dozvole koju izdaje Agencija za zaštitu životne sredine.

ODRŽIVOST PRIRODNOG STANIŠTA

Prilikom sakupljanja ne smije se narušiti stabilnost prirodnog staništa I opstanak drugh biljnih i životinjskih vrsta na području sakupljanja. Sakupljanje mora biti u skladu sa propisima kojima je uređena zaštita rijetkih, prorijeđenih, endemičnih ugroženih vrsta I nezaštićenih vrsta (Pravilnik o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta koje se koriste u komercijalne svrhe („Sl. list CG“, br. 62/10).

Održivo korišćenje ljekovitog bilja podrazumijeva njegovu racionalnu I promišljenu eksploataciju da bi se omogućio njihov dalji opstanak I trajanje, dugoročno praćenje brojnosti jedinki da bi se izbjeglo ugrožavanje njihovog opstanka.

Pravilno sakupljanje ljekovitih biljaka I šumskih plodova podrazumijeva prije svega:

- posjedovanje osnovnog botaničkog znanja (sposobnost identifikacije vrste i poznavanje njene biologije i ekologije: kako se razmnožava, koliko brzo raste, za koje vrijeme dostiže fazu u kojoj je najbolje brati, na kojim staništima je tražiti itd.);
- procjenu veličine populacije (resursa) na terenu;
- znanje o maksimalnim količinama koje se mogu sakupljati radi obnavljanja resursa;
- znanje o vrstama čije je sakupljanje zabranjeno ili veoma ograničeno;
- korišćenje optimalnih oruđa i alata za branje;
- poznavanje terena, kao i higijensko-zdravstvenih procedura.

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

Metodologija monitoringa MAPova na prostoru opštine Plav

Cilj: Utvrditi veličinu, prostornu rasprostranjenost i strukturu MAPova na prostoru opštine Plav

Sezona monitoringa i broj obilazaka: Od planiranih osam obilazaka terena godišnje, prvih četiri ili pet treba da se odrade na proljeće/rano ljeto (maj-jun), a preostale tri ili četiri u kasno ljeto/na jesen (septembar). Jesenja istraživanja treba da uključe područja koja su već istražena u proljeće kako bi se ocijenio potencijal revitalizacije i utvrdio obim i ozbiljnosdt antropogenih uticaja tokom ljeta ukoliko ih ima (ispaša, nelegalna sječa, požari, itd)

Doba dana i vremenski uslovi: Istraživanja treba sprovoditi po toplim danima bez oblaka, obično od 8 do 19 časova.

Oprema: Terenski obrazac, olovke, fotoaparat, GPS

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

Terenski obrazac za praćenje MAPova na teritoriji opštine Plav

Lokalitet: Posmatrač:	GPS: Datum:

Terenski podaci

Ime biljne vrste	+	1	2	3	4	5	r

\+ biljka je rijetko prisutna (10 biljaka na staništu i mala pokrovnost)
1 broj je primjeraka iste vrste veći ali je pokrovnost mala (5-10%)
2 biljka je mnogo brojnija ili pokriva 10-20% površine
3 bez obzira na broj individua biljka pokriva 25-50% površine
4 bez obzira na broj individua biljka pokriva 50-75% površine
5 bez obzira na broj individua biljka pokriva 75-100% površine
r (rarus- rijedak) biljka je na staništu pojedinačna i male pokrovnosti

Opšta zapažanja na terenu

Narušavanje staništa	0-5% lokaliteta	5-25% lokaliteta	>25% lokaliteta
Antropogeni uticaj			
Biotički uticaj			
Abiotički uticaj			

Antropogeni uticaj (prekomjerno ubiranje, oštećivanje vegetativnih organa čupanjem, paljenje livada, sječa šuma i sl.)
Biotički uticaj (Prekomjerna ispaša, oštećenja od divljih i domaćih životinja, pojava invazivnih vrsta)
Abiotički uticaj (požari,erozija,klizišta, oštećenja izazvana gradom,vjetrom)

Ostala zapažanja:

Pressers/Observations

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020

This project is co-financed by the European Union under the instrument for Pre-Accession Assistance (IPA II)

This document has been produced with the financial assistance of the Interreg IPA CBC Montenegro-Albania Programme. The contents of this document are the sole responsibility of Project Partners and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union and of the Interreg IPA CBC Montenegro-Albania Programme Authorities.

This project is funded by the European Union

MNE-ALB
IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO - ALBANIA 2014-2020